

наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 38 (1033) 21 ВЕРАСНЯ 2011 г.

Варшаўскай кафедры беларусістыкі – 55 гадоў

Кафедра беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта адзначае 55-годдзе існавання. З гэтай нагоды ў Гайнайцы прыйшла навукова-практычна канферэнцыя з удзелам даследчыкаў з Польшчы, Беларусі і Нямеччыны.

Як зазначыў

шматгадовы загадчык кафедры, професар Аляксандар Баршчэўскі, калі паглядзея на гісторыю існавання беларускага руху ў Польшчы, а таксама на гісторыю кафедры, то можна сцвердзіць, што часы росквіту ўжо мінулы:

- Першыяд рамантыхны ў беларускім руху прайшоў, яго ўжо німа. “н бўй тады, калі нашыя пісьменнікі правялі 30 тысяч аўтарскіх сустрэч, на якія прыходзілі тысячи людзей. Сёння сабе не ўяўлюю, каб нешта такое магло бытадывацца. Гэта ж датычыць і студэнтаў – набор на беларускую філалогію і ў Варшаве, і ў Беластоку, і ў Любліне на жаль не ўзрастаете, а памянішваецца. Але нягледзячы на гэта, усё-такі ў нас утрымліваючы ўсе гадавікі Кафедры, і яна існуе не толькі як дыдактычна пляцоўка, але і таксама як навуковая.

Сёлета кафедра беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта прыняла 42 заявы ахвотных вучыць беларускую мову, літаратуру, гісторыю і культуру, з якіх толькі невялікі адсотак – выпускнікі школ Падлесся.

Наши кар.

МЕНСКАЯ АБЛАСНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ ТБМ

17 верасня ў Менску адбылася справа-задачна-выбарча канферэнцыя Менскай абласной арганізацыі грамадскага аб'яднання “Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны”.

Абрана новае кірауніцтва абласной арганізацыі. Старшынём Менскай абласной арганізацыі ГА “ТБМ імя Ф. Скарыны” стаў кіраунік слу-

кай арганізацыі сп. Курыльчик. Намеснікам старшыні абраны сп. Шаравар з Салігорска.

Абраны пяць делегатаў на з'езд ТБМ, які адбудзеца 28 кастрычніка.

Наши кар.

27 верасня
у межах кампаніі
“Будзьма” адбудзеца
прэзентацыя кнігі
Міхася Тычыны
“ВЯЛІКІЯ і МАЛЫЯ
ТЫЧЫНЫ”
Адказная: А. Анісім.
Пачатак -18. 30.
Уваход вольны.
Румянцева, 13.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

УЛАДЗІМІРУ КОЛАСУ – 60

Пра Уладзіміра Коласа, які ў гэтыя дні адзначае свой юбілей, можна сказаць адно: гэта прадстаўнік той не вельмі шматлікай часткі нашага сучаснага грамадства, якая па-старому называецца “інтэлігенцыя” і ў аснову ўсяго жыцця якой пакладзена паняцце каштоўнасця. Сярод такіх каштоўнасцяў я ў першую чаргу назваў бы любоў да свабоды, павагу да думак іншых людзей, непахісную веру ў выратавальную місію нацыянальнай культуры і мовы.

Уладзімір Колас прышоў на свет 22 верасня 1951 года ў Менску. Але калі б ён быў старэйшы на гадоў пяць, месцам яго нараджэння беларуская сталіца ніяк бы зрабіцца не змагла. Яго бацька, будучы вядомы тэатральным крытыком і публіцыстом Георгіем Коласам, яшчэ двухгадовым дзіцём, быў разам з бацькамі вывезены з роднай для яго Ігуменшчыны на спецыяспяленне ў Комі-Прыморскую нацыянальную акругу, што на самым поўначы Расіі. З расповедаў сваіх дзеда і бацькі Уладзімір Колас запомніў жахлівую карціну: як шматлікімі сям'ямі кірнікі НКВД высадзілі з грузавіка праста ў тундры і далі загад... не паміраць адразу, а з наступнага дня выходзіць на працу. Старая сялянская загартоўка дапамагла ім не памерці. Але падзеі 30-х, першай паловы 40-х гадоў назаўсёды ўрэзаліся ў памяць Георгія Коласа. І абодва яго сыны – Уладзімір і Зміцер (сёння гэта вядомы беларускі выдаўец, перакладчык, кавалер французскага ордэна “За заслугі перад культурай”) – з самага дзяцінства выхоўваліся ў атмасфэры, якую можна ахарактарызаваць як “пазбаўленне ад савецкіх ілюзій”. Сямыя Георгія Коласа блізка сябравалі з сем'ямі Валянціна Тараса, Навума Кісліка, іншых мінскіх інтэлігентаў, якія заўсёды захоўвалі крытычнае мысленне.

Закончыўши звычайную менскую школу, Уладзімір Колас здолеў паступіць на вельмі прэстыжны ў свой час перакладчыцкі факультэт Менскага педынстытута замежных моў (адзяленне французскай мовы). Размеркавання за мяжы – якое атрымлівалі іншыя аднакурснікі – не атрымалі: кантралёрам у цывільнym падавалася занадта падазроным паходжанне новаспечанага перакладчыка з французскай і англійскай моў. Замест гэтага Уладзіміра Колас чакала настаўніцкая праца ў маленъкай

вісковай школе на Талачыншчыне. Гэта праца не была працяглай (Уладзімір Колас быў мабілізаваны на службу ў тагачасны т.зв. “Беларускі полк”), але першы каштоўны педагогічны досвед усё ж такі быў набыты. Пасля заканчэння вісковай службы нерэалізаваныя датуль творчыя паменні прывялі Уладзіміру Коласу на маскоўскія Вышэйшыя рабочы-шкілы курсы, дзе ён займаўся ў класе відомага расійскага рэжысёра Аляксандра Міты. Вярнуўшыся ў Менск, Уладзімір Колас атрымоўвае магчымасць працаўца на “Беларусьфільме”. З'яўляючыся яго першымі фільмамі, “Дрэзы на асфальце”, “Хочаце – какайце, хочаце – не” і інш. Запрашаючы здымашца ў сваіх фільмах вядомых расійскіх актораў (напрыклад, Аляксее Булдакова), Уладзімір Колас усё ж такі аддае прыярытэт беларускім. Запамінальныя вобразы ў яго фільмах ствараюць Галіна Макарава, Таццяна Мархель, Павел Кармунін; у фільмах пачынае гучыць беларуская мова (што, трэба пагадзіцца, і цяпер бывае начаста).

У другім палове 80-х гадоў Уладзімір Колас пачынае здымашца і дакументальныя стужкі, здабываючы ўзнагароды на конкурсах і фестывалях (адна з апошніх, прэстыжнай галоўнай ўзнагарода VIII Міжнароднага фестываля дакументальных фільмаў у французскай Ля-Рашэлі, атрыманая ўжо ў 2008 годзе за стужку “Галерэя Ады”). У канцы 80-х гадоў, уззначальваючы здымачную группу “Беларусьфільма”, ён наведвае шэраг школ і ліцэяў Беласточчыны, у якіх выкладаеца беларуская мова. Гэта паездка прымушае Уладзіміру Коласа задумашца над пытаннем: а чаму ж у беларускай сталіцы ніяма сярэдніх школ, дзе так нязмушана і натуральна гучыць родная мова? І калі на пасяджэнні рады Савецкага раёна незадоўга перад тым створанага Таварыства беларускай мовы тагачасны кіраунік рады Алег Трушай ставіць пытанне: хто можа заняцца стварэннем у Менску беларускага ліцэя, на гэта адгукавацца не падагогі са стажам, а ён, Уладзімір Колас, які ўжо быццам бы памяняў ранейшую прафесію на “больш прэстыжную”. Увесе 1990 годі пачатак 1991-га Уладзімір Колас ходзіць па чыноўніцкіх кабінетах не толькі ў Менску, але і ў Маскве... Урэшце, ён знаходзіцца падтрымку ў асобах тагачасна-

га новага міністра адукацыі Беларусі Міхaila Дзэмчука і начальніка аддзела перспектывнага развіцця таго самага міністэрства Аляксандра Казуліна. Вырашальным аказваецца спрыяньне шэрагу дэпутатаў новавыбранага Вярхоўнага Савета БССР, Ніла Гілевіча, Алена Трусава, Станіслава Шушкевіча і інш., а таксама камісіі па адукацыі Мінгарсавета на чале з Вольгай Кузьміч.

Міністэрства адукацыі даручае Уладзіміру Коласу стварэнне Беларускага гуманітарнага адукацыйна-культурнага цэнтра (лістапад 1990 г.) і ліцэя пры ім (верасень 1991 г.). Апошняя установа робіцца першым у сусветнай гісторыі ліцэем, у якім усе дысцыпліны выкладаюцца па-беларуску. З кожным годам беларускі гуманітарны ліцэй набірае аўтарытэт: конкурс на паступленне часам перавышае дзесяць чалавек на месец! Гэта не ўсім падабаецца ўладах, асаўліва пачынаючы з сярэдзіны 90-х гадоў. Адміністрацыя прэзідэнта спрабуе забраць у Беларускага гуманітарнага адукацыйна-культурнага цэнтра яго будынак, што па вуліцы Кірава ў Менску. Ліцэй, настаўнікі, іх бацькі вядуць змаганне на працягу ўсяго лета 1997 года, і, урэшце, ліцэй застаемца ў будынку. Наступнае лета (1998 год) зноў праходзіць у змаганні, бо ліцэй БГАКЦ спрабуе далучыць да ліцэя БДУ. Урэшце, адукацыйна-культурны цэнтр улады ліквідуецца, але на яго месцы ствараюць Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Якуба Коласа. Тагачасны віцэ-прем'ер Уладзімір Замяталін зацвярджае Уладзіміру Коласу дырэктарам гэтага ліцэя не хоча, але потым, пад ціскам працягвае сваю педагогічную і мастацкую працу. У гэтай працы добрым апрышчам для яго ёсьць час быті і ёсьць жонка Таццяна, а тасама сын Мікіта і дачка Вольга, самі колішнія выпускнікі гуманітарнага ліцэя.

І сёння Уладзімір Колас лічыць, што адпачывае на лаўрах яму зарана. Ін пленна працягвае сваю педагогічную і мастацкую працу. У гэтай працы добрым апрышчам для яго ёсьць час быті і ёсьць жонка Таццяна, а тасама сын Мікіта і дачка Вольга, самі колішнія выпускнікі гуманітарнага ліцэя. Хочацца верыць, што наперадзе ў спадара Уладзіміра – новая педагогічныя, творчыя ўдачы.

Думаю, што да віншаванняў з нагоды юбілея Уладзіміра Коласа сёння далучаща сотні выпускнікі Беларускага гуманітарнага ліцэя, шматлікія педагогі, кінематографісты, мастакі, літараторы і проста сябры, якіх у яго ёсьць нямала ў розных краінах свету. Ін гэтага, безумоўна, заслужыў: перадусім сваім цвёрдым чалавечым стылем, а таксама сваім прафесіяналізмам і вельмі патройным у наш час альтымізмам.

Лявон Барщэўскі.

Вяртанне творчай спадчыны пісьменніка-святара

Нядайна ў выдавецтве "Кнігазбор" пабачыла свет кніга "Выбранае" Вінцук Адважнага. У ёй прадстаўлены найбольш значныя творы вядомага беларускага пісьменніка-святара, айца-марыяніна Язэпа Германовіча (1890-1978). Грунтоўную книгу, аб'ёмам 592 старонкі, уклала, написала прадмову і каментар Ірына Багдановіч.

У книгу ўвайшли версы, проза, успаміны, публіцыстыка і лісты айца Я. Германовіча, а таксама дадатак, у якім змешчаны разваражанні пра яго жыццё і творчасць беларускіх святараў Адама Станкевіча, Уладзіслава Талочки і Часлава Сіповіча. Том змяшчае блок фотаздымкаў, якія разам з рукапісамі лістоў і успамінай перадаў а. Аляксандар Надсан. Упершыню друкуюцца лісты і успаміны пра бацькоў з лонданскага архіву паэта. Праз сваю творчую спадчыну вяртаецца на Радзіму яшчэ адзін з забытых славных сыноў Зямлі Беларускай.

Прапануем рэцензію на гэтае выданне гарадзенскага гісторыка Алеся ГОРНАГА.

ДУМКІ ЎСЛЫХ

(З нагоды выдання збору твораў Вінцuka Адважнага)

Сёлета серыя "Беларускі кнігазбор" як заўсёды парадавала аматараў беларускай мінуўшчыны новымі выданнямі. Доўгачаканы збор твораў Уладзіслава Сыракомлі быў цэпля сустэрты айчынным чытачамі, якія, не паспешышы перагарнуць апошнюю стафонку гэтай кнігі, атрымалі ад выдавецтва партыю свежай літаратуры. Не памылося, калі заяўлюю, што новы 58-ы том серыі з творамі Вінцuka Адважнага ўжо стаў значнай з'явай у беларускім літаратурным жыцці. І калі імі з творчасцю Сыракомлі яшчэ можна сустэрць у нашых школах да ў назвах вуліц, то імі Язэпа Германовіча наўрад ці што-небудзь скажа звычайному абывацелю, а яго творы, перавыдадзеныя ў апошні часы, ужо даўно сталі бібліографічнай рэдкасцю. Таму зразумелы гэтыя вялікі інтарэс, які выклікае, і, упэўнены, будзе выклікаць згаданае выданне. Важнасць яго заключаецца таксама і ў tym, што гэта фактычна першы комплексны збор твораў гэтага каталіцкага святара ўсходняга абраду, выдадзены ў Беларусі. Хоць слова "першы" тут можа гучыць з пэўным камізмам – на двары ўжо 2011 год. Хочацца праста вымавіць – нарэшце!

Увогуле трэба без вагання прызнаць, што літаратурная традыцыя Заходняй Беларусі (да якой і адносіўся Вінцук Адважны) яшчэ недостаткова даследаваная і малаўдомая сучаснаму грамадству. Здавалася б, прайшло дзесяць 70-80 гадоў, яшчэ жывыя людзі, якія помніць той перыяд, а мы так мала ведаем пра яго ды толькі зараз адкрываем імёны тых, хто працаўшы у складанай заходнебеларускай рэчайсці. Заходняй Беларусь міжваеннага часу – гэта кульминацыя і апагей беларускага нацыянальнага руху, гэта бліскучыя перамогі і ганебныя паражэнні беларускіх эліт, гэта

Пад вокладкай 58-га тома "Беларускага кнігазбору" знайшли месца творы Германовіча розных часоў: верши заходнебеларускага і эмігранцкага перыяду, публіцыстыка пачатку 1920-х гадоў, апавяданне "Адам і Анэлька", апесець "Хлапец", артыкулы з часопіса "Божымі шляхам", успаміны, лісты. З усяго зместу бачна, што ўкладальнік рабіў націск на азнямленне чытача менавіта з прозай пісьменніка, якія складае даволі значны адсотак у яго творчасці. Вяртанне ў беларускую літаратуру такога скарбу, як апавесьць "Хлапец" – велізарны плюс гэтага выдання.

Але я, прызнаюся, быў трохі расчараваны, калі не ўбачыў у кнізе твору, які там павінен быў быць. Справа ў тым, што ў кожнага славака ёсьць адна-дзве песні, па якіх яго найбольш пазнаюць і якія ён выконвае заўсёды напрыканцы сваіх канцэртаў. Таксама і ў пісьменніка ёсьць некалькі твораў, якія з'яўляюцца як бы яго візітнай карткай. Думаю, вы

твораў пісьменніка-святара, дзе будуць у поўнай меры паказаны яго погляды і талент; дзе будуць надрукаваны невядомыя сёння творы. Працаўшы яшчэ ёсьць над чым.

Напрыклад, вельмі цімнім уяўляеща харбінскі перыяд жыцця айца Германовіча, хані ў згаданым зборы быў зроблены неблагія намаганні адлюстраваць яго праз творчасць пісьменніка. Архіў Германовіча ды творчыя наўпрацоўкі, якія, безумоўна, рабіліся ў Харбіне, як падаеща, бяспледна загінулі, але верагодна штосьці можа і захоўвацца ў бібліятэках і сковішчах (напрыклад, у Рыме ў архіве Ордэна Марыянаў, у "Русікуме" ці ў архіве Кантрэгаты ўсходніх Цэрквай). Айце Германовіч змаймаў пасаду дырэктара харбінскага Ліцэя св. Мікалая, таму ў Рыме могуць захоўвацца шматлікія лісты і справаўдзачы, звязаныя з працай гэтай установы.

Акрамя гэтага, у Харбіне святар выявіў таксама і свае багаслоўска-палемічныя здолнасці. У часопісе "Католіческі вестнік", які выдаваўся харбінскай усходнекаталіцкай япархіяй, у нумерах за 1935 год быў змешчаны цыкл ягоных артыкуулаў пад агульнай назвай "Где истинная Церковь?" (за подпісам "иеромонах Иосиф"), у якіх пісьменнік палемізуе з праваслаўнымі багасловамі і прыводзіць шмат фактаву з гісторыі ўзаемадносіні праваслаўя і католіцтва.

Да харбінскага перыяду творчасці пісьменніка можна аднесці таксама і падарожнія нататкі, зроблены ім падчас пераезду ў Манчжурыю. У 1937 годзе яны былі надрукаваны асобным выданнем "На Далёкі Усход". Праз тры гады нататкі айца Германовіча таксама надрукавала "Крыніца".

Дарчы, ён быў не адзіны, хто пакінуў апісанне сваіх прыгод да шляху да харбінскай місіі. Трохі раней, а. Фабіян Абрантовіч змясціў у "Хрысціянскіх думцах" серыю нататак пад назвай "З Другі У Харбін". У гэтых творах паказана гісторыя ўсіх тых, хто ўжо вылучае пазму з творчасці пісьменніка. Зрэшты, аўтар пакідае кожнаму праў самому выбраць той ці іншы погляд – альбо праваслаўнага манаха (ягоным прататыпам верагодна быў святар з Давыд-Гарадка Дз. Перапечын), альбо уніята (грэка-каталіцкі святар з Альпенія Вацлаў Аношка), альбо каталіцкага ксяндза (магчымы Пётр Татарыновіч).

Між іншым, "Унія на Палесці" была перавыдадзена ў 2004 годзе Берасцейскай гарадской радай ТБМ, але з-за малога накладу гэтая кніга даўно ўжо згубілася нават у бібліятэчных фондах. Перавыданне пазмы сёння дапоўніла б пачатую раней справу, а збору твораў надалала б завершанасць і цэласнасць.

Але зразумела, што ў 600-старонкавы том не магло змясціцца ўсё тое, што выйшла з-пад пяра айца Язэпа Германовіча ў розныя часы. Спадзяюся, што ў будучыні мы ўсё ж такі пабачым поўны збор

ж лічаць, што аўтарам твору з'яўляецца Антон Падзява – яшчэ адзін выхаванец Друйскага кляштара марыянаў. Да 1939 году ён фактычна не прайяўляў ніякіх літаратурных здольнасцяў, тым больш у такім спецыфічным жанры, як байка, таму аўтарства яго малаўерагодна. Дэтальны аналіз байкі ды яе супастаўленне з іншымі працамі Германовіча, мяркую, прывідзе да вырашэння гэтай проблемы.

Але, нягледзячы на некаторыя невялікія недахопы, збор твораў у цэлым укладзены даволі змястоўна. Больш-менш добра ў ім паказаны ўсе этапы творчага і жыццёвага шляху Вінцuka Адважнага: заходнебеларускі, харбінскі, савецкі і эмігранцкі.

У дадатку змешчаны рэцензіі ксяндзоў Адама Станкевіча і Уладзіслава Талочки на творы пісьменніка, а таксама два біяграфічныя артыкулы біскуп Часлава Сіповіча. Адносна вялікую частку па аб'ёму складаюць мемуары. Упершыню выдаюцца ўспаміны "Мае мама і тата", перавыдаеца малавядомыя раней твор "Учора, сягоння, заўтра". Дзякуючы ім можна перанесціся ў свет дарэвалюцыйнай Беларусі, прасачыць узаемадносіны людзей таго часу.

Ну і, вядома ж, збор твораў не мог абыціся без знакамітага твору "Кітай-Сібір-Масква", які стаў скарбнікам багасловіні. Упершыню выдадзены ў 1962 годзе, успаміны сталі своеасаблівым летапісам пакутлівага шляху святара, і адначасова, прысудам савецкай рэчаіснасці сталінскіх часоў. Нездарма яны былі перакладзены на іншыя мовы свету.

Дарчы ў 1997 годзе, дзякуючы намаганням быльх вучняў Ліцэя св. Мікалая ў Мельбурне, быў надрукаваны расейскамоўны пераклад усіх пісьменніка "Кітай-Сібір-Масква" з прадмовай архімандрыта Георгія Бенігсена, у якой, між іншым, падкрэслівалася: "Поскольку воспоминания эти захватывают много лет трагической русской истории, знакомы многим и написаны с одной стороны с большим реализмом, а с другой, с неподражаемым и беззлобным юмором, я считаю, что и русскому читателю они будут не безинтересны".

Былья вучня Германовіча захавалі і магчымы рукапіс мемуараў свайго настаўніка. Згодна з даследаваннямі рукапіс пад аўтарскай назвай "Споведь. Запіскі з мёртвага дома" ужо пасля смерці айца Язэпа быў перададзены былому ліцэйству Аляксандру Лайрушыну, які даслаў яго сваім адакласніку П. Івачову ў Хабароўск. Апошні даў да рукапісу ўласны каментары, у якіх ахарактрызаваў многіх прадстаўнікоў

Вінцук Адважны

харбінскай каталіцкай місіі. Магчымы, гэты рукапіс з каментарамі П. Івачова быў пакладзены ў аснову мельбурнскага выдання.*

Жыццё і творчасць Вінцuka Адважнага патрабуюць больш глыбокага і грунтоўнага даследавання, што, безумоўна, з'яўляецца справай будучыні. Выяўленне новых твораў гэтага пісьменніка ды выданне поўнага збору яго творчасці – вось тая задача, што паўстаете перад сучаснымі даследчыкамі. І гэта датычыцца не толькі асобы Язэпа Германовіча. Як і раней, імёны многіх творцаў застаюцца ў забыцці, хоць яны ўнеслі значны ўклад у адраджэнне свайго бацькавічы.

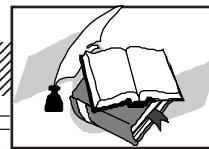
Дзякуючы ім можна перанесціся ў свет дарэвалюцыйнай Беларусі, прасачыць узаемадносіны людзей таго часу.

Па-ранейшаму не бачна нават аднатомнага збору твораў айца Льва Гарошки. Яго пісьмовая спадчына без пераўпачненняў магла быць складзенай з 3-4 тамы, а то і болей. Кataliцкія выданні часта ўзгадваюць уніяцкіх святараў Б. Пачопку, Ф. Абрантовіча, але на сваіх стафонках не змяшчаюць іх творы. Думаю, тая ідэя і думкі, якія паклалі ў сваіх працах гэтыя людзі, будуть актуальнай і ў нашы часы, а таксама сусветнай мемуарыстыкі. Пра ГУЛАГ успаміналі шмат, але прынамсі ў Беларусі пра яго так можна напісаці толькі двое – Аляхновіч ды Германовіч. Упершыню выдадзены ў 1962 годзе, успаміны сталі своеасаблівым летапісам пакутлівага шляху святара, і адначасова, прысудам савецкай рэчаіснасці сталінскіх часоў. Нездарма яны былі перакладзены на іншыя мовы свету.

Дарчы ў 1997 годзе, дзякуючы намаганням быльх вучняў Ліцэя св. Мікалая ў Мельбурне, быў надрукаваны расейскамоўны пераклад усіх пісьменніка "Кітай-Сібір-Масква" з прадмовай архімандрыта Георгія Бенігсена, у якой, між іншым, падкрэслівалася: "Поскольку воспоминания эти захватывают много лет трагической русской истории, знакомы многим и написаны с одной стороны с большим реализмом, а с другой, с неподражаемым и беззлобным юмором, я считаю, что и русскому читателю они будут не безинтересны".

* Падрабязней пра гэтую гільду: Красноштанов С. И. О мемуарах отца Иосифа, преподавателя Харбинского католического лицея // Дальний Восток России – Северо-Восток Китая: исторический опыт взаимодействия и перспективы сотрудничества. Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 60-летию Хабаровского края, 100-летию со дня строительства КВЖД и города Харбина. - Хабаровск: Изд. дом "Част. коллекция" 1998. – С. 157-160.

Развіталіся з Эвелінай Блінавай

25 жніўня 2011 г. пасля цяжкой хваробы памерла актыўны сябар ТБМ імя Ф. Скарыны, кандыдат філалагічных навук,

дацэнт, вядомы лінгвіст і педагог Эвеліна Данілаўна Блінава, якая 50 гадоў сваёй навукова-выкладчыцкай дзейнасці аддала Менскаму дзяржаўнаму педагогічнаму ўніверсітету імія Максіма Танка.

Напрыканцы мінулага 2010 года Эвеліна Данілаўна адзначыла сваё 80-годдзе. Яна цяжка хварэла, але спадзявалася на выздараўленне, трымалася бадзёра, не здавалася хваробе. І вось сумная вестка: не стала цудоўнага чалавека, нашай любімай Настаўніцы! Яе памятаюць тысячы былых студэнтаў, з пашанай узгадваюць калегі. Імя Эвеліны Блінавай - педагога і патрыёта Бацькаўшчыны - навечна застанецца ў памяці тых, хто яе ведаў, хто ў яе вучыўся і хто з ёй працаўаў.

Хай яе душы будзе лёгка ў нябесах роднай Беларусі, а зямля будзе пухам. Выказвае спачуванні родным і блізкім нябожчыцы.

Былыя студэнты і калегі.

У Варшаве ўзгадалі памяць нарачонай К. Каліноўскага Марыі Ямант

На ініцыятыве руху «Беларуская Нацыянальная Памяць» варшаўскія студэнты праграмы імя Кастуся Каліноўскага ўзгадалі памяць нарачонай Каліноўскага Марыі Ямант. Анатоль Міхнавец распавеў аб жыцці Марыі і зачытаў ліст Каліноўскага адрасаваны канаханай. Усе прысутныя адговарылі малітву і паставілі да помніка памятныя знічы.

Таксама «каліноўцы» наведалі магілы наших землякоў: Яна Булгака, Тадэвуша Даленгі-Мастовіча і Часлава Мілаша, якія знайшлі спачын у Варшаве. Пасля таго ўдзельнікі накіраваліся ў офіс, дзе прыйшла презентацыя руху «Беларуская Нацыянальная

Памяць», на якой так жа «навабранцы» праграмы імя Каліноўскага змаглі атрымаць прафесійную кансультацию па тему «Парарады адносна навучання і пражывання ў Польшчы»

Nauk kar.

Выйшаў зборнік твораў Юркі Віцьбіча

У серыі «Бібліятэка Бацькаўшчыны» выйшла кніга даваенай прозы беларускага пісьменніка і публіцыста, дзеяча эміграцыі ў Амерыку Юркі Віцьбіча пад назвай «Лишно Габо Бійрушалайм».

Кніга складаецца з найбольш адметных твораў даваенай прозы, якія ўпершыню ў Беларусі публікуюцца асобным выданнем. Гэтыя тэксты сведчаць пра своеасаблівы стыль пісьменніка, што выразна вылучаўся з канонаў тагачаснага савецкага пісьменства. Акампануюць ім успаміны Юркі Віцьбіча пра літаратурнае згуртаванне «Узвышша», сябрам якога ён быў, ды лісты, прысвечаныя міжваеннай беларускай літаратуре.

Назну кнізе дало адно з апавяданняў Юркі Віцьбіча. «Лишно Габо Бійрушалайм» – гэта вядомае габрэйскае выслоўе, якое ў перакладзе з старажытнагабрэйскай мовы азначае «У наступным годзе ў Ерусаліме».

У якасці ўкладальніка кнігі выступіў Лівон Юрэвіч. «Н жа напісаў і прадмову да кнігі. Рэдактары – Ціхан Чарнякевіч і Наталля Гардзіенка.

Змешчаныя ў зборніку

творы былі ўпершыню апублікаваныя на пачатку 1930-х гг. Пра іх распавядае Наталля Гардзіенка:

«Арцыбікуп і смерд» – гэта прыклад своеасаблівой гістарычнай прозы. «Смерць Ірмы Лаймінг» і «Лишно Габо Бійрушалайм» распавядаюць пра першыя гады савецкай улады ў Беларусі, паказваюць іх адрозна ад таго, як гэтага патрабавала савецкая пропаганда. У творы, што даў назну зборніку, адлюстраваны не-паўторныя каларыт габрэйскага мястэчка, ягоны свет, разбураны рэвалюцыйнымі падзеямі. Менавіта таму Юркі Віцьбіч быў аўбінавачаны крытыкамі ў нацдэмакрэцкіне і сіянізме і не быў прыняты нават у кандыдаты ў Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР. Зразумела, што пазней у Савецкай Беларусі гэтыя творы больш не перавыдаваліся, а асока самога Юркі Віцьбіча, што ў паваенны час жыў у ЗША, майвалася выключна чорнымі фарбамі. Тому шырокаму колу чытачоў змешчаны ў зборніку творы быў невядомым».

На словах рэдактара кнігі Ціхана Чарнякевіча, «у артыкулах, нарысах, шматлікіх

лістах Віцьбіч аднаўляе ўсе перыпетыі літаратурнага побыту і гістарычных варункуў, у якія яму давялося жыць да вайны. Кніга «Лишно Габо Бійрушалайм», такім чынам – вельмі каштоўны матэрый, не толькі для філолага, але і для гісторыка, краязнаўца, які цікавіцца Віцебшчынай».

Выданне з'яўляецца новай спрабай вяртання творчай спадчыны Юркі Віцьбіча ў Беларусь і разлічана як на літаратуразнаўцаў і гісторыкаў, так і на ўсіх аматараў беларускай літаратуры.

Інфармацыйны цэнтр МГА «ЗБС «Бацькаўшчына».

Не стала Галіны Сямдзянавай

18 верасня ад цяжкой хваробы памерла Галіна Сямдзянава, дэпутат Апазіцыі БНФ у Вярхоўным Савеце 12-га склікання, адна з лідараў беларускай демакратычнай незалежніцкай апазіцыі.

Галіна Георгіёна Сямдзянава нарадзілася 28 лютага 1947 году ў Гдыні (Польшча), у сям'і ўдзельніка вайны – марскога афіцэра і старшай аперацыйнай сястры ваеннага шпітала. Айчым Якут Іванавіч Казлоў, які выхоўваў Галіну, быў вайсковым лётчыкам. У вайну ягоны самалёт быў збиты, сам ён сур'ёзна парапенены, аднак вярнуўся ў шыхт. Пасля вайны служжыў таксама ў Беларусі, закончыў службу генерал-маёрам.

Галіна Сямдзянава занячыла Куйбышавскі палітэхнічны інстытут, працавала ў абароннай прамысловасці на інжынерскіх пасадах, але сумавала па Беларусі, з якой былі звязаныя найлепшыя ўспаміны дзяцінства.

Вярнуўшыся ў Беларусь, Галіна Сямдзянава пачала працу ў Камітэце народнага кантролю, узнічальвала Наваградскі раённы КНК.

Яе сумленнасць, чулася да людзей забиспечылі ёй вялікі аўтарытэт, і ў 1990 годзе Галіна Сямдзянава была выбраная народным дэпутатам Вярхоўнага Савету Беларускай ССР ад Наваградскай вайсковай акругі № 262.

У Вярхоўным Савеце Галіна Сямдзянава стала адным з найблізкіх прафесійных і запатрабаваных дэпутатаў. Яна зрабіла свой ідэйны выбор: увайшла ў Дэпутацкую группу БНФ у Вярхоўным Савеце, была старшынёй яе Рэвізійнай камісіі. Працавала ў Камісіях

Вярхоўнага Савету па экалогіі і працы народнага выкарыстанні прыродных рэсурсаў; па таварах народнага спажывання, гандлі і паслугах насељніцтву; у Часовай камісіі Вярхоўнага Савету па прывilejах.

Галіна Сямдзянава – адна з тых, хто дамогся аўбяшчэння незалежнасці Беларусі ў 1991 годзе. Неацэнныя заслугі Галіны Сямдзянавай у стварэнні заканадаўчай базы незалежнасці нашай краіны. Яна суаўтар Канцэпцыі пераходу Беларускай ССР да рынковай эканомікі (весень 1990). Удзельнічала ў распрацоўцы і прыняції дзясяткі заканадаўчых актаў, у тым ліку Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Рэспублікі Беларусь, законаў для спецыяльнай сесіі Вярхоўнага Савету 24-25 жніўня 1991 году, калі была абвешчаная незалежнасць.

Яна была аўтарам заканадаўчых працаправаў, накіраваных на стварэнне армii Рэспублікі Беларусь. Старшынёй вайсковага асасцяцыі «Вяртанне», якая пасля распаду Савецкага Саюзу дапамагла вярнуцца ў Беларусь больш як чатыром

тысячам вайскоўцаў, у тым ліку з зонаў узброеных канфліктў.

У 1996-1997 гадах уваходзіла ў Сакратарыят Вярхоўнага Савету 13-га склікання, які працягваў працу пасля гвалтоўнага разгону 1996 году.

У Партыі БНФ Галіна Сямдзянава была адным з найблізкіх аўтарытэтных лідараў і экспертаў. Займала пасады намесніка старшыні (2002-2006), старшыні Юрыдычнай камісіі, старшыні Рэвізійнай камісіі (да 2010).

У 2008 годзе была накіраваная ад БНФ у Цэнтральную камісію па выбарах і рэспубліканскіх рэферэндумах, у 2010-м – у Менскую гарадскую камісію па выбарах прэзідэнта. Принцыпава адстойвала законнасць, прафесійна выкрывала фальсифікацыі, адважна заяўляла асобную думку. За гэта не раз цярпела пепаслед і спробы запалохвання ад уладаў. Але з ёй быў вымушчаны лічыцца нават зацяптыя апаненты.

Ад нас адышоў выдатны чалавек, гістарычна постаць. Мы жывём у незалежнай краіне і дзякуючы Галіне Сямдзянавай. Светлая памяць.

Памёр Уладзімір Хрышчановіч

15 верасня ў Лідзе на 67-м годзе жыцця пайшоў у іншы свет беларускі нацыянальны дзеяч Уладзімір Канстанцінавіч Хрышчановіч.

Уладзімір Хрышчановіч прыйшоў у беларускі нацыянальны рух у пачатку 90-х гадоў. У 1994 годзе быў абраны намеснікам старшыні Лідской гарадской арганізацыі БНФ «Адраджэнне», а пасля заснавання Партыі БНФ – намеснікам старшыні Лідской гарадской арганізацыі Партыі БНФ. Адначасова быў кіраўніком Лідской Слабадской суполкі ТБМ.

У 1999 годзе падчас сумнавядомага расколу БНФ Уладзімір Хрышчановіч застаўся на пазіцыях Зянона Пазнякя і быў абраны старшынём Лідской гарадской арганізацыі Кансерватыўна-Хрысціянскай партыі БНФ (з 2004 года Лідскай раённай арганізацыі), а таксама сябрам Сойму КХП БНФ.

Уладзімір Хрышчановіч быў ініцыятарам і рухальня слай многих адраджэніцкіх праектаў на тэрыторыі г. Ліды і Лідской р-на.

У Хрышчановіч прымаў непасрэдны ўдзел ва ўстаноўцы крыжоў на магілах паўстанцаў 1863 года паміж вёскамі М. Ольжава і Махавічы, крыжоў на магіле ксендза Адама Фалькоўскага ў Лідзе і на месцы бітвы лідскай шляхты з войскамі ваяводы Хаванскага ў Беліцы.

За адраджэнікую дзейнасць неаднаразова прыцягваўся да адказнасці. За ўдзел ва ўстаноўцы крыжа на магіле ксендза Адама Фалькоўскага ў 1997 годзе У. Хрышчановіч (праваслаўны) быў прысуджаны да штрафу.

Займаўся краязнаўствам, збіраў краязнаўчыя матэрываў, выступаў з артыкуламі ў друку. Ненадрукаваным застаўся яго матэрый пра дзеячоў Беларускай незалежніцкай партыі Саковіча, Маракова, Ваўчка. Апекваўся магіламі беларускіх патрыётаў.

Працуячы на Лідской дыстанцыі шляху зносін вёў пастаянную пропагандысцкую

дзейнасць сярод лідскіх чыгуначнікаў, распаўсюджваючы вялікі аўтамабільны апошнія шэсць гадоў, пасля выхаду на пенсію, штотыднёва распаўсюджваў 35 нумароў газеты «Наша слова» і некалькі нумароў «Лідскага летапісца» (часопіс купляў за свой кошт).

Трымаўся на нагах да апошняга. Памёр, але з шыхту не выйшаў. Хай будзе сучышэннем яму і нам, што памёр у незалежнай Беларусі, якую так моцна любіў.

Леанід Лаўрэш

Архітэктура народнага рамантызму на Лідчыне

(Заканчэнне. Пачатак у
папярэднім нумары.)

В 1923–24 гг. на вайско-
вых лідскіх могілках калі сучаснага Паўночнага гарадка,
была пабудавана вельмі пры-
гожая драўляная капліца ў новазакапанскум стылі. У кап-
ліцу на набажэнствы, якія
праводзіў капелан 77 палка
ксёндз Шабельскі, прыходзілі
не толькі польскія вайскоўцы
але і жыхары бліжніх раёнаў
горада. Прайснавала капліца не
доўга, яна прыйшла ў занядад
і была разбурана разам з вай-
сковымі могілкамі пасля Дру-
гой Сусветнай вайны. На жаль,

Аналагічны лідскаму, дом старасты ў Слоніме

доктара валодала аўтамабілем
“Фіят” – Л. Л.), калі дома быў
сад – гарод ... Не ведаю, у якім
годзе паўстаў дом, але памя-
таю, што ў 1935 г. мы ўжо
жылі ў ім, і бацька займаў
пасаду павятовага лекара... Як
выглядаў той мураваны дом
пры вуліцы 11 лістапада? Дом
стаяў на невялікім прыгорку і
меў два ўваходы. Перад дваймі
уваходнымі дзвярамі было не-
калькі прыступак, адны дзвёры
вялі ў чатыры жылыя пакоі з
кухняй і ванным пакоем, другія
дзвёры вялі ў маленікі калідор-
чик, з якога быў уваход у лек-
карскую пачакальню а з пача-
каніні – у кабінет лекара, дзе

Каплічка на заходній ускраіне в. Мохавічы (Лідскі р-н)

Плябанія ў Беняконях (фота А. Колышкі)

Драўляная капліца на лідскіх вайсковых могілках у 1938 г.
(з'нічана пасля вайны, фота з архіва А. Колышкі)

інфармацыі пра яе не шмат.

У 1920-х гадах у Захо-
дній Беларусі пачалі будаваць
калоніі дамоў для польскіх
урадоўцаў. Для будаўніцтва
“калоніі ўжанднічай” у Лідзе
быў куплены пляц на так званым
“выгANE”, у той час за гора-
дам. Праглядаючы праекты
дамоў калоніі урадоўцаў, не-
льга не заўважыць, што значная
частка дамоў павінна быць па-
будавана ў новазакапанскум
стылі ці з элементамі гэтага сты-
лю. У Лідзе ў новазакапанскум
стылі быў пабудаваны дом лід-
скага старасты, аўтар праекту
– інжынер Ежы Бейл (Jeguz
Beill). Мнона перабудаваны,
гэты дом сёння з'яўляецца
гарадскім ЗАГСам. Па гэтым
жа праекту павінны быў буда-
вацца дамы для стараст ў Ба-
ранавічах, Драгічыне, Глыбо-
кім, Нясвіжы, Наваградку,
Слоніме, Стоўбцах, Валожыне,
і аўтару вядома, што як мін-

Капліца ў Цвермах Лідскага р-на (з'нічана ў 1960 г.)

зраз вул. 7-га Лістапада). Дом
мае выразныя рысы новазака-
панскага стылю – малыя па-
койчыкі на падашышы і высокі
“ламаны” мансардны дах з
выгнутымі кроквамі. Дачка
лекара Стасевіча – прафесар
Ірэна Стасевіч-Ясокова (1929–
2011) пісала пра радзінны дом:
“Бацькі вырашылі пабудаваць

працаўаў мой бацька... прак-
тычна ён працаўаў цэлы дзень
з кароткім перапынкам на
абед і гадзінным адпачын-
кам”.

Пабудовы новазакан-
скага стылю ў міжваенны час
з'явіліся і па ўсёй гісторычнай
Лідчыне.

Цудоўны прыклад дра-
ўлянай пабудовы ў новазака-
панскім стылі – дом Вадэйкаў
у Галавічполі. Пабудаваны ў
1920-х гадах, зараз выконвае
роль каталяцкай капліцы, што
дае надзею на захаванне гэтай
“пярліны” амаль чысцоткага
новазакапанскум стылю.

Прыгожай бажніцай ў новазакапанскум стылі была
капліца ў Цвермах, пабудаваная да 1935 г. па праекту лід-
скага павятовага архітэктара
Вацлава Гаўліка. Капліца была
пабудавана з дрэва (12x8,7 м).
Мела вальмавы дах з выгнутымі
і далёка выступаючымі за
асноўны аўтамабільны кроквамі,
выявы сонца на ўсіх трох фран-
тонах, з невялікімі люкарнамі
і адкрытымі ганкамі з навесам.
Праект капліцы ў Цвермах
вельмі нагадвае праект дома
Стэфана Жаромскага ў Нален-
чаве, пабудаваны Яном Кошы-

Дом павятовага лекара Вітольда Стасевіча ў Лідзе
(захаваўся, фота А. Колышкі)

мум у Валожыне і Глыбокім
гэтыя дамы захаваліся і не былі
перабудаваныя да непазна-
вальнасці, як у Лідзе.

Дом павятовага лекара
Вітольда Стасевіча (1900–
1975) быў пабудаваны да 1935
г. (вул. 11-га Лістапада, д.4,

уласны дом прыстасаваны да
іх патрэб. Акрамя жылых
пакояў у дому павінен быў быць
асобны лекарскі кабінет з
пачакальнікі, калі дома быў
пабудаваны гараж (сям'я

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Юрась Бабіч, Вольга Іпатава, Юрась
Каласоўскі, Ірына Маракіна, Леакадзія
Мілаш, Алеся Петрашкевіч, Аляксей
Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав
Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/>
<http://pawet.net/>

цам у 1905 г. (Ян Кошыц Віт-
кевіч (1882–1958) – адзін з
заснавальнікаў закапанскаага
стылю, плямянін Станіслава
Віткевіча). Капліца, якая славі-
лася сваім цудатворным кры-
жам з фігуркай Хрыста, была
з'нічана ў 1960-ым годзе.

Каплічка на заходній
ускраіне в. Мохавічы пабудава-

наі Лідчыне, з “закапанскай”
архітэктуры да нашага часу
засталіся плябанія ў Беняконях
і леснічоўка ў Радуні.

Менавіта на падмурках
закапанскаага стылю засноўваў
нацыянальны “беларускі
стыль” у архітэктуры беларускіх
архітэктараў Лявон Вітан-
Дубейкаўскіх (пра “беларускі
стыль” у архітэктуры гл. ар-
тыкул Сяргея Харэўскага “Бе-
ларускі стыль у будаўніцтве
1921–1939 гг.” “Беларускі Гі-
старычны Зборнік № 18).

Цікавы факт – у Зака-
панэ ў “Нараднай Польшчы”
пасля Другой Сусветнай вай-
ны атрымаў далейшае разви-
цце новазакапанскум стылю ужо
як адгалінаванне сацэралізму,
і ўзоры гэтага стылю сёння
вельмі высока шануюцца.
Мяцовая архітэктура свое-
асабліва падышлі да ідзі, і
можна сказаць, што гэта, мус-
сіць, адзіны ў гісторыі выпа-
дак, калі сацэралізм прынёс
дзіўныя творчы плён.

Таксама на гісторыч-

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 19.09.2011 г. у 10.00. Замова № 1842.

Аб'ём 1 друкаваны аркуш. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2160 руб., 3 мес.- 6480 руб.

Кошт у розніце: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by